

НАВРОЦЬКА ІРИНА ЛЕОНІДІВНА (12.06.1946 — 24.12.2014)

На жаль, кінець 2014 року позначений втратами фахівців у галузі ліхенології. Після відходу у вічність Девіда Джона Галловея (див. повідомлення в цьому номері) надійшла сумна звістка з Німеччини — померла Ірина Леонідівна Навроцька.

... Спомини повертають мене в ті часи, коли за підтримки та допомоги тодішнього президента Міжнародної ліхенологічної асоціації (МЛА) Девіда Галловея і швейцарського ліхенолога Хрістофа Шейдеггера нам видалася щаслива нагода брати участь у роботі другого симпозіуму МЛА, що відбувався у Швеції в 1992 році. На форумі ми мали зустрічі як із Девідом Галловеєм, так і з іншими знайомими представниками старшого покоління ліхенологів з різних країн (Гуннар Дегеліус, Рольф Сантесон, Йозеф Пельт) і їхніми молодшими колегами, але вже добре відомими на той час фахівцями (Руланд Моберг, Лейф Тібел, Девід Хавксворс, Йозеф Гафельнер, Ингвар Чарнефельт тощо). Участь у цьому симпозіумі дала змогу започаткувати багаторічне плідне співробітництво. На жаль, Ірина Леонідівна не змогла долучитися до реалізації багатьох із цих планів за станом здоров'я. Звістка про те, що в грудні 2014 року не стало двох ліхенологів — Девіда Галловея та Ірини Леонідівни Навроцької — знову поєднала цих дослідників у часі.

І.Л. Навроцька народилася 12 червня 1946 року в м. Києві в родині службовців. Після закінчення Київської середньої школи № 53 у 1964 році почала працювати в Інституті ботаніки АН УРСР, а вже за рік вступила до Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка (на вечірнє відділення), який закінчила за спеціальністю біолог-ботанік, викладач біології та хімії.

© С.Я. КОНДРАТЮК, 2015

Упродовж 32-х років роботи в Інституті ботаніки АН УРСР Ірина Леонідівна займалася дослідженнями лишайників: спершу вона працювала у відділі нижчих рослин старшим лаборантом (1964—1970), відтак інженером у відділі мікології та ліхенології (1970—1976), молодшим науковим співробітником у відділі альгології та ліхенології (1976—1986), науковим співробітником у лабораторії ліхенології та бріології (1986—1989), згодом — старшим науковим співробітником у відділі спорових рослин (1989 — 1996).

Розпочинала дослідниця своє знайомство з лишайниками під керівництвом М.Ф. Макаревич, відомого в світі ліхенолога та ботанічного географа, знавця лишайників Українських Карпат і багатьох інших регіонів колишнього Радянського Союзу. Власне за наставництва Марії Флоріанівни Ірина Леонідівна провела камеральну обробку та ідентифікацію лишайників Півдня України за зборами М.Ф. Макаревич, результати яких були опубліковані в 1975—1976 роках. У цей час І.Л. Навроцька опрацювала деякі таксономічні групи лишайників з Далекого Сходу Росії за зборами різних колекторів. Серед оприлюднених знахідок був новий для науки вид *Xylographa orientalis* Navrotska (Навроцька, 1976).

Під керівництвом М.Ф. Макаревич Ірина Леонідівна підготувала й успішно захистила кандидатську дисертацію «Лишайники букових лісів України» (1984).

За час роботи в Інституті І.Л. Навроцька брала участь у вивченні питань флори та систематики окремих груп лишайників, а також географічного поширення лишайників Українських Карпат.

Особливим етапом у творчому житті дослідниці була її участь у підготовці «Атласа географического распространения лишайников Украинских Карпат», що з'явився друком у 1982 році (Макаревич и др., 1982). Для цього видання Ірина Леонідівна разом з Інною Володимирівною Юдіною виконали основний обсяг копіткої роботи — підготовку картографічних матеріалів щодо поширення лишайників, відомих на той час для території Українських Карпат. Для кожного виду наводилися карти із позначеннями всіх тодішніх локалітетів. Слід наголосити, що дотепер у світовій практиці опубліковано всього декілька робіт із картографіч-

ними матеріалами, що містили близько 900 таксонів одного регіону, і серед них «Атлас ...» — одне з перших таких видань.

У 1980-ті роки Ірина Леонідівна долучилася до підготовки матеріалів про окремі таксони лишайників для «Красной книги СССР» (1984). І.Л. Навроцька здійснила велику роботу щодо опрацювання цілої низки таксонів для чергових випусків «Флори лишайників України». Більша частина таких таксонів (зокрема представники родин *Candelariaceae*, *Phlyctidaceae*, *Lecanoraceae*, відповідно роди *Ochrolechia*, *Lecania*, *Haematomma*, *Candelaria*, *Candelariella*, *Phlyctis* тощо) опублікована в другому випуску другого тому «Флори» (Окснер, 1993). Однак результати ревізії роду *Lecanora* оприлюднені в останньому (третьому) випуску другого тому «Флори» в 2010 році (Окснер, 2010). Ірина Леонідівна була задіяна у виконанні відомчої тематики «Критико-систематичне та еколого-ценотичне вивчення лишайників УРСР та СРСР», «Макромолекулярна таксономія деяких критичних груп ліхенофлори СРСР» і «Еколого-біологічне та флористико-таксономічне вивчення обростань різних матеріалів в умовах вологих субтропіків СРСР». Окрім того, вона брала участь у виконанні тематики «Флористико-таксономічне, екологічне та хорологічне вивчення деяких груп макроміцетних грибів, лишайників і мохоподібних УРСР та УНР», що реалізовувалась у співдії Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного та Краєзнавчого музею м. Будапешта (Угорщина).

У 1990-ті роки Ірина Леонідівна сконцентрувала увагу на вивченні лишайників заповідних територій нашої країни. З її участю опубліковані зведення щодо видового різноманіття Карпатського біосферного заповідника, Українського степового заповідника тощо. Крім того, вона долучилася до комплексних досліджень впливу наслідків аварії на ЧАЕС стосовно особливостей накопичення радіонуклідів в екосистемах широколистяних лісів лісової зони України, визначення вмісту білків у лишайниках різних таксономічних груп.

У 1990-ті роки Ірина Леонідівна брала активну участь у камеральній обробці й ідентифікації лишайників різних регіонів Ізраїлю, у підготовці зведеного списку (чек-ліста) лишайників і ліхенофільних грибів цієї країни (Kondratyuk et al., 1996).

Загалом І.Л. Навроцька опублікувала близько 70 наукових праць.

Ірина Леонідівна була активною і в громадському житті Інституту, неодноразово обиралася проф-

оргом відділу, головою первинної організації Товариства охорони пам'ятників історії та культури. Впродовж багатьох років вона була вченим секретарем Спеціалізованої ради з захисту дисертаційних робіт. І.Л. Навроцьку поважали колеги з різних відділів, але найтеплішими в неї були стосунки з ліхенологами І.В. Юдіною, Н.Г. Безніс та О.Ф. Солоніною, з якими вона разом працювала впродовж багатьох років у ліхенологічному гербарії.

У відділі ліхенології були представлені різні вікові групи науковців (цим забезпечувалася наступність поколінь), і нам, молодшим співробітникам, пощастило більше дізнатися про наших корифеїв — А.М. Окснера і М.Ф. Макаревич — від старших колег, зокрема О.Б. Блюма, Є.Г. Копачевської та І.Л. Навроцької. Ірина Леонідівна розповідала про пристрасть М.Ф. Макаревич до художньої літератури, її обізнаність у царині мистецтва, а також про те, як її «побоювалися» співробітники інших відділів Інституту, бо ж мала репутацію дуже принципового та вимогливого науковця. Ми чули оповіді про захист докторської дисертації М.Ф. Макаревич у Ботанічному інституті імені В.Л. Комарова АН СРСР (м. Ленінград), де Марія Флоріанівна не погодилася з жодним зауваженням опонентів. Ірина Леонідівна запам'ятала М.Ф. Макаревич як дуже чуйну, високоінтелегентну людину, з широким спектром інтересів у царині духовної культури. Завдяки О.Б. Блюму, Є.Г. Копачевській та І.Л. Навроцькій нам донесли атмосферу спілкування наших наставників — А.М. Окснера та М.Ф. Макаревич, того світлого покоління вчених-енциклопедистів, які творили славу нашого Інституту.

Ірина Леонідівна була турботливою і мудрою матір'ю для свого сина Андрія Анатолійовича, який також закінчив біологічний факультет Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка.

На жаль, моє спілкування з І.Л. Навроцькою виявилось доволі коротким. У 1996 році за станом здоров'я вона була змушена залишити Інститут, і відтоді вже не мала змоги займатися ліхенологією. Пізніше її родина виїхала до Німеччини, там Ірина Леонідівна і похована.

Висловлюємо щире співчуття чоловікові Ірини Леонідівни Анатолію Івановичу Навроцькому та сім'ї її сина Андрія, всім близьким у зв'язку з неоправною втратою. Світла пам'ять про Ірину Леонідівну Навроцьку збережеться в наших серцях, до її публікацій ще не раз звертатимуться колеги-ліхенологи.

С.Я. КОНДРАТЮК